

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні Вченої ради

економічного факультету

протокол № 12 від «25» квітня 2023 р.

ПРОГРАМА

вступного випробування зі спеціальності
для здобуття ступеня освіти «Доктор філософії»

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 051 Економіка

Освітньо-наукова програма Економіка

Вінниця – 2023

Програма вступного випробування для вступників на здобуття освіти за ступенем освіти «Доктор філософії» за спеціальністю 051 Економіка, 2023 рік. – 11 с.

Розробник:

ДОРОНІНА О.А., завідувач кафедри менеджменту та поведінкової економіки, д.е.н., професор, гарант ОНП «Економіка»

Програма вступного випробування затверджена на засіданні кафедри менеджменту та поведінкової економіки (протокол № 14 від «03» квітня 2023 р.)

Завідувач кафедри менеджменту
та поведінкової економіки

Ольга ДОРОНІНА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Для вступу на навчання за ступенем освіти «Доктор філософії» за спеціальністю 051 Економіка освітньою програмою «Економіка» Донецького національного університету імені Василя Стуса необхідно скласти вступне випробування зі спеціальності в обсязі програми рівня вищої освіти магістра з відповідної спеціальності.

Вступний іспит до аспірантури зі спеціальності 051 «Економіка» є комплексним випробуванням, що дозволяє перевірити володіння вступниками загальними та спеціальними компетенціями із зазначеної спеціальності.

Вступники до аспірантури за спеціальністю 051 «Економіка» при складанні вступного іспиту зі спеціальності мають виявити знання термінології, основних теорій і концепцій, розуміння сучасних теоретичних та практичних проблем у сфері економіки, проявити вміння аналізувати тенденції розвитку соціально-економічної системи на різних рівнях

Програма включає як базові питання з економічної теорії, макро- та мікроекономіки, так питання з окремих галузей економіки – національної економіки, соціальної економіки, економіки підприємства, економіки праці, економіко-математичного моделювання тощо.

Вступне випробування проводиться у вигляді тестових завдань на платформі MOODLE. Час проходження тестування – 40 хвилин.

Оцінювання результатів проходження випробування здійснюється членами комісії відповідно до затверджених критеріїв оцінювання.

ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ

Розділ 1. Економічна теорія

Виробництво і його основні чинники. Суспільний продукт. Суспільне виробництво. Сфера матеріального виробництва. Сфери суспільного виробництва. Виробничий потенціал та межа виробничих можливостей. Виробничі відносини в економічній системі.

Економічні потреби суспільства: сутність та структура. Закон зростання потреб і механізм його дії. Економічні блага. Економічні інтереси, їх характер та класифікація.

Відносини власності в економічному житті суспільства. Відносини виробництва. Відносини розподілу. Відносини обміну. Відносини споживання. Відносини власності: володіння, користування, розпорядження. Форми власності.

Сутність та основні функції ринку. Попит на ринку. Закон попиту. Пропозиція товару. Закон пропозиції. Ціна. Сутність та типи конкуренції. Класифікація ринків та загальні основи їх функціонування. Інфраструктура ринку.

Суб'єкти ринкової економіки. Домогосподарство як суб'єкт ринкової економіки. Формування доходів домогосподарства та їх розподіл. Підприємство як суб'єкт ринкової економіки. Держава як суб'єкт ринкової економіки.

Сучасні концепції економічного розвитку. Поведінкова економіка. Зелена економіка. Циркулярна економіка.

Розділ 2. Мікроекономіка

Мета, роль і особливості функціонування мікросистем у ринковій економіці. Характеристика основних моделей ринкових структур. Потреба та корисність блага. Функція корисності. Сукупна та гранична корисність: вимірювання та графічне зображення. Постулати теорії споживчого вибору. Визначення ціни товару на основі граничної корисності. Закон спадної граничної корисності. Гранична корисність та крива попиту.

Ординалістська теорія поведінки споживача. Криві байдужості. Спадний характер та неможливість перетину кривих байдужості за кращих однакових умов. Карта кривих байдужості. Гранична норма заміщення благ. Крайні випадки взаємозаміщення та взаємодоповнення благ. Бюджетні обмеження і можливості споживача. Визначення нахилу бюджетної лінії внаслідок змін цін на благо. Вплив змін доходу споживача на положення бюджетної лінії та процес споживання. Рівновага споживача. Вибір оптимального споживання. Методи знаходження точки рівноваги.

Реакція споживача на зміну доходу. Крива «доход – споживання». Поняття нормальних благ та благ нижчої споживчої цінності. Ефект доходу. Ефект заміщення. ефектів. Напрямки дії ефекту заміщення. Напрямки дії ефекту доходу.

Закон попиту, функція попиту, крива попиту. Зміна попиту та зміна обсягу попиту, фактори зміни. Функція пропозиції, крива пропозиції. Зміна пропозиції та зміна обсягу пропозиції, фактори зміни. Поняття рівноваги, надлишку, дефіциту. Ринкова ціна та ціна рівноваги, обсяг рівноваги. Механізм встановлення ринкової рівноваги. Еластичність попиту. Концепція еластичності взаємозв'язаних показників. Еластичність попиту за чинниками впливу. Еластичність пропозиції. Фактори впливу на еластичність пропозиції.

Мікроекономічна модель підприємства. Підприємство як суб'єкт ринкових відносин. Мотивація поведінки підприємства. Головні види виборів підприємства. Фактори часу і періоди функціонування підприємства. Оптимальний та рівноважний стани підприємства. Фактори виробництва, їх групування та варіації. Поняття і параметри виробничої функції. Сукупний, середній та граничний продукт. Витрати виробництва, економічний та бухгалтерський підхід до їх визначення. Альтернативні витрати та їх склад. Сукупні, середні та граничні витрати. Поняття сукупного, середнього та граничного доходу. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства.

Ринок досконалої та недосконалої конкуренції.

Конкурентна стратегія підприємства у короткостроковому періоді. Максимізація прибутку. Дослідження умов прибутковості та збитковості підприємства.

Конкурентна стратегія підприємства у довгостроковому періоді. Умови довгострокової рівноваги. Пропозиція підприємства і галузі у довгостроковому періоді.

Ринок факторів виробництва. Споживання факторів виробництва: цілі та обмеження. Виробнича функція, витрати виробництва та попит на фактори виробництва.

Капітал як фактор виробництва. Капітал як ресурс тривалого використання; форми капіталу. Рух капіталу та капітальні фонди. Попит та пропозиція капіталу. Оптимальний вибір. Поняття дисконтованої величини. Види процентних ставок. Реальна та номінальна процентні ставки. Рівень доходності, прибуток на капітал. Показники теперішньої та майбутньої вартості у прийнятті інвестиційних рішень. Рівновага на ринку капіталу.

Ринок землі. Особливості землі як фактору виробництва. Особливості формування пропозиції землі та попиту на землю. Фактори впливу на попит на землю. Рента. Ціна землі як капіталізована рента.

Розділ 3. Макроекономіка

Поняття макроекономіки. Макроекономічні суб'єкти та їх характеристика. Економічні моделі. Модель економічного кругообігу в умовах чистого ринку. Модель економічного кругообігу в умовах змішаної економіки. Модель відкритої економіки.

Система національних рахунків як нормативна база макроекономічного рахівництва. Валовий випуск та валовий внутрішній продукт. Методи

обчислення валового внутрішнього продукту: виробничий, кінцевого використання, розподільчий. Валовий національний дохід та валовий наявний національний дохід. Чистий національний продукт. Особистий дохід. Валові та чисті інвестиції. Номінальні та реальні макроекономічні показники.

Макроекономічна рівновага. Сукупний попит та його структура. Сукупна пропозиція та її крива. Рівновага сукупного попиту та сукупної пропозиції. Короткострокова рівновага. Довгострокова рівновага.

Сутність споживання та заощадження. Функція споживання. Функція заощаджень. Середня та гранична схильність до споживання. Середня та гранична схильність до заощадження. Недоходні фактори споживання та заощадження. Теорії споживання.

Сутність інвестицій. Класифікація інвестицій. Крива сукупного попиту на інвестиції. Залежність між інвестиціями та ВВП. Невідсоткові фактори інвестиційного попиту. Фактори мінливості інвестицій. Мультиплікатор інвестицій.

Економічний цикл. Фази економічного циклу. Короткі цикли та їх причини. Середні (промислові) цикли та теорії, що їх пояснюють. Довгі цикли Кондратьєва. Стабілізаційна політика держави. Фіскальне регулювання. Монетарне (кредитно-грошове) регулювання. Політика стримування. Політика експансії.

Сутність та показники інфляції. Причини інфляції. Види інфляції. Антиінфляційна політика. Девальвація. Деномінація.

Розділ 4. Національна економіка

Основні моделі розвитку та управління економікою країн. Основні економічні показники національної економіки. Концепція та модель економічного розвитку національної економіки України. Посткейнсіанські теорії економічного зростання та розвитку. Неокласичні теорії економічного росту та розвитку. Інституціональна теорія економічного росту та розвитку.

Сутність і види структури національної економіки. Характеристика економічного потенціалу України. Основні напрями перебудови структури національної економіки в Україні.

Сутність конкурентоспроможності національної економіки. Основні теорії і моделі конкуренції держави в глобальному оточенні. Оцінка конкурентоспроможності за різними методиками.

Сутність національної безпеки країни. Індикатори національної безпеки.

Сутність, принципи та моделі державного управління економікою.

Сутність понять: демократія, економічна свобода та економічний порядок. Значення економічної свободи у формуванні політики держави. Індекси економічної свободи, їх значення та світові рейтинги. Основні шляхи і методи реалізації прав і свобод людини.

Сутність понять: економічне зростання і економічний розвиток. Джерела економічного зростання. Концепція сталого розвитку і основні напрями еколого-економічного розвитку в умовах глобалізації.

Економічна криза: сутність поняття, види, причини. Антикризові інструменти управління економікою. Антикризова економічна політика.

Розділ 5. Економіка підприємства

Підприємство як економічний суб'єкт господарювання. Функції підприємства. Класифікація і організаційно-правові форми підприємств. Суть, види та функції капіталу підприємства. Основний капітал підприємства. Оборотний капітал підприємства.

Виробничий процес та його структура. Наукові принципи організації виробничого процесу. Виробничий цикл та його характеристика. Типи та методи організації виробництва. Побудова виробничої структури підприємства. Організація виробничої і соціальної інфраструктури підприємства.

Загальна характеристика фінансів підприємства. Грошові надходження підприємств. Формування і розподіл прибутку на підприємстві. Оцінювання фінансового стану підприємства.

Загальна характеристика інноваційних процесів. Науково-технічний та організаційний прогрес. Оцінка ефективності технічних та організаційних нововведень. Сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. Оцінка ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Інноваційно-інвестиційні проекти підприємств.

Сутність планування і особливості його здійснення на підприємствах. Методологічні основи планування. Система планів на підприємстві. Планування збуту продукції. Планування виробництва продукції. Планування матеріально-технічного забезпечення виробництва. Планування персоналу і оплати праці. Планування виробничої інфраструктури. Планування витрат. Фінансове планування. Стратегія розвитку підприємства та бізнес-планування. Тактичне й оперативне планування.

Загальна характеристика витрат та їх класифікація. Собівартість продукції (послуг). Кошторис виробництва. Калькуляція продукції. Класифікація витрат за статтями. Основні фактори зниження собівартості продукції на підприємствах. Сутність і види цін на продукцію (послуги) підприємств. Методи встановлення та регулювання цін.

Фінансово-економічні результати діяльності підприємства. Сутнісна характеристика і види ефективності виробництва. Система показників оцінки ефективності підприємства.

Розділ 6. Економіка праці

Населення, типи та режими відтворення населення. Природний та механічний рух населення. Характеристика динаміки чисельності та основних змін у складі населення України. Поняття соціально-демографічної

структури населення. Режим відтворення населення в Україні. Демографічна криза. Демографічний потенціал населення та його складові.

Поняття міграції, її суть, показники та види. Фактори міграції населення, причини та наслідки міграції. Міграційні процеси в Україні: тенденції та регіональні особливості. Регулювання міграційних процесів. Державна міграційна політика.

Трудовий потенціал суспільства: його сутність, структура та фактори, що впливають на його формування. Трудовий потенціал особистості, підприємства, галузі, регіону, суспільства. Проблеми формування, збереження, розвитку, реалізації та ефективного використання трудового потенціалу. Показники якості трудового потенціалу та основні напрямки його формування і розвитку. Людський капітал у системі соціально-економічних категорій. Інвестиції в людський капітал.

Ринок праці. Функції сучасного ринку праці. Кон'юнктура ринку праці: сутність та види. Сутність та функції зайнятості. Концепції, види та форми зайнятості. Безробіття як соціально-економічне явище, його причини та соціально-економічні наслідки. Види безробіття. Визначення показників безробіття за вітчизняною та міжнародною методологією.

Конкурентоспроможність робочої сили. Конкурентоспроможність робочого місця. Фактори впливу на конкурентоспроможність робочої сили. Кількісні і якісні характеристики конкурентоспроможності робочої сили.

Державне регулювання зайнятості. Державна служба зайнятості. Державна політика зайнятості. Принципи та основні напрямки державної політики зайнятості в Україні.

Сутність та складові процесу організації праці на підприємстві. Сутність нормування праці. Класифікація норм праці. Методи встановлення норм праці та дослідження трудових процесів.

Основні поняття, що характеризують ефективність праці: продуктивність праці, продуктивна сила праці, якість праці, результативність праці, економічність витрат, інтенсивність праці, стабільність праці. Методичні засади розрахунку продуктивності праці на різних рівнях. Класифікація факторів підвищення продуктивності праці. Резерви росту продуктивності й ефективності праці.

Економічні основи заробітної плати як форми винагороди за працю. Функції заробітної плати та механізм їх реалізації. Організація заробітної плати. Тарифна система оплати праці та її складові елементи. Форми і системи оплати праці. Колективні форми організації та оплати праці. Організація преміювання персоналу.

Загальна характеристика системи соціально-трудова відносин. Принципи функціонування системи соціально-трудова відносин. Соціальна справедливість та становлення досконалих соціально-трудова відносин. Договірне регулювання соціально-трудова відносин.

Розділ 7. Соціальна економіка і політика

Поняття та основні компоненти рівня і якості життя. Показники рівня життя і чинники, що його визначають. Методика розрахунку індексу вартості життя. Прожитковий мінімум, нормативні споживчі бюджети.

Соціально-економічна сутність диференціації доходів населення. Показники диференціації населення за рівнем доходів. Чинники, що впливають на величину та диференціацію доходів населення. Економічна нерівність та методи її вимірювання.

Сутність та причини поширення бідності. Форми бідності. Критерії та індикатори бідності. Головні положення стратегії подолання бідності в Україні.

Організаційно-правові основи реалізації соціальної політики. Соціальні нормативи як відправна точка формування соціального розвитку. Структура, класифікація і характеристика соціальних нормативів. Види соціальних стандартів.

Сутність категорій «соціальне забезпечення» і «соціальний захист». Соціальне страхування як інститут реалізації соціального захисту, його види і функції. Людський розвиток як галузь наукових досліджень і соціального управління.

Розділ 8. Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці

Поняття моделі, економіко-математичної моделі, види моделей. Класифікація методів моделювання та їх характеристика. Математична модель та її складові. Основні поняття теорії ігор. Характеристики методу експертних оцінок. Мережева модель, правила її побудови. Моделі економічного зростання, інтерпретація параметрів.

Методи спостереження та збору даних. Методи вибіркового спостереження. Методи групування. Таблично-графічні методи. Методи інформаційно-логічного аналізу. Методи детермінованого (функціонального) факторного аналізу. Методи стохастичного (кореляційного) факторного аналізу. Методи прогнозування. Програмно-цільовий метод. Евристичний методи.

Сутність та основні етапи організації економічних досліджень. Вибір проблеми та вимоги до теми дослідження. Роль інформації в економічних дослідженнях та класифікація наукових документів. Економічна інформація та її класифікація. Інформаційні системи та технології в економіці.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Вступне випробування відбувається у формі тестування.

Кожному вступникові призначається 20 тестових завдань, які оцінюються по 5 балів за кожне.

Оцінювання проводиться за 200-бальною шкалою, відповідно до формули:

$$R = 100 + (N1*5),$$

де N1 - кількість вірних відповідей на тестові завдання.

Максимальна кількість балів, отриманих за проходження тестування, складає 200 балів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка. Підручник. За ред. С. Панчишина і П. Островерха. Львів, Априорі, 2020.
2. Варналій З. С., Білик Р. Р. Економічна безпека та конкурентоспроможність регіонів України: монографія. Чернівці : Технодрук, 2018. 453 с.
3. Галушка З.І., Поченчук Г.М. Економіка: теорія і практика. Підручник. Чернівці: Чернів. нац. ун-т. 2020. 232 с.
4. Гнатенко І.А. Методологічні аспекти розвитку інноваційного підприємництва: теорія та практика: монографія; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. Харків: Новий курс, 2019. 253 с.
5. Головніна О.Г. Управління людським капіталом: теорія, методологія, практика: монографія. Київ : НУБіП, 2019. 473 с.
6. Економіка праці й соціально-трудова відносини : навч. посіб. / [І. Б. Скворцов та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. І. Б. Скворцова ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. - 265 с.
7. Економічна безпека підприємства: підручник / [А. М. Штангрет та ін.] ; за заг. ред. А. М. Штангрета ; Укр. акад. друкарства. Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. 292 с.
8. Економічна теорія: навч. посіб. / [Л. С. Томашик та ін.] ; Центр. спілка спожив. т-в України, Львів. торг.-екон. ун-т. - Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2018. 263 с.
9. Іванова В.В. Економіко-математичне моделювання діяльності інформаційного підприємства: монографія. Полтава : ПУЕТ, 2012. 142 с.
10. Комарницький І.Ф., Терлецька Ю.О. Антикризове управління підприємством: теорія та практика: навч. посіб. 3-є вид., без змін. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2020. 248 с.
11. Людський розвиток в Україні. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці / кер. авт. кол. О.І. Цимбал; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ: Академперіодика, 2021. 210 с.
12. Математичне моделювання для економістів: бакалавр – магістр – доктор філософії (PhD): навч. посіб. / За редакцією Ю. Г. Козак, В. М. Мацкул. К.: Центр учбової літератури, 2017. 252 с.
13. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр.: кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
14. Соціальний капітал як економічний ресурс: сутність та умови нагромадження : монографія / З.І. Галушка, І.І. Нафус. Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 248 с.
15. Федяєва М. С. Державне регулювання економіки: теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон : Гельветика, 2018. 199 с.